Lo pou de santa Teresa de Cardona

Autor: Joan Cassola i Coenders
Data de publicació: 10-01-2021

En Joan Cassola ha fet una gran descoberta sobre Santa Teresa. Ha trobat un document, en concret una postal del segle XIX, en el qual es fa referència a Santa Teresa amb la denominació «de Cardona», tal com defensa l'Institut Nova Història.

Escric aquestes curtes ratlles només per comunicar una sorpresa que vaig tenir abans d'ahir mentre em distreia un moment, en un descans —però sense canviar d'atmosfera— de la feina en la qual estic ficat des de fa uns mesos. Així, sense moure'm de la cadira, davant de l'ordinador, premo sobre unes fotografies antigues de Barcelona al servidor que tots coneixem.[1] Em semblen interessants i segueixo mirant fins que veig la que reprodueixo aquí al costat dret. Es tracta d'una postal de finals del segle XIX i està numerada. Allí hi trobo un petit text, que llegeixo. Heus ací l'escrit de la postal.

El text fa així: «259 —Plá de Barcelona— Pedralbes— Cisterna de Santa Teresa de Cardona (Lo Brocal)».

I aleshores salta la sorpresa: observo que es fa referència a Santa Teresa i que aquesta no és anomenada Teresa de Jesús, ni d'Àvila ni tampoc és cognomenada com Cepeda Ahumada — d'aquestes maneres és coneguda oficialment aquesta santa—, sinó Teresa de Cardona, amb totes les lletres. Per què?

Altrament, he dit que estic ficat en una feina. La feina en la qual estic ficat tracta precisament sobre Santa Teresa. És un problema que m'amoïna ja des que vaig tenir el privilegi de conèixer les teories de l'Institut Nova Història, però sobretot, com deia, des de fa uns mesos ençà, que he près el tema. En concret, el tema de la identificació de Teresa. La teoria que Nova Història defensa sobre la nostra doctora ja la sabem. Tanmateix, la resumeixo a l'engròs per a qui no la conegui. En Jordi Bilbeny ja va anunciar fa una vintena d'anys, mercès a l'aplicació dels seus coneixements

filològics i com una derivada dels seus treballs cabdals en la historiografia a l'entorn del Descobridor, la catalanitat de santa Teresa de Jesús. Però va ser En Pep Mayolas qui s'atreví a identificar la persona concreta que s'amaga darrera la gran mística. Va proposar com a candidata una Cardona il·lustre, la qual havia estat abadessa del monestir de Pedralbes, a Barcelona, al llarg del segle XVI. Sembla que la postal que porto a col·lació li donaria la raó. Però dic que En Mayolas s'hi atreví, perquè l'enigma a resoldre encara està molt amagat i embrollat i el personatge proposat sembla que està molt desdoblat. En la meva modesta opinió, més que qualsevol altre dels que estudia l'Institut Nova Història. És a dir, sembla talment que la feina dels inquisidors o els censors d'estat va ser, en el cas que ens ocupa, més alambinada que en altres casos i, al cap i a la fi, més destructora. Perquè es van passar de voltes, cosa que, si ho mirem fredament, és habitual entre els censors espanyols.

I en aquest punt m'he anat qüestionant si no es podia atacar el problema per un altre costat. Pel costat de la història del pensament. D'entrada, però, aclarim un punt: l'avenç del coneixement es produeix, encara que sembli un altra cosa, aplicant una sèrie d'eines epistemològiques prou elaborades, i que cal seguir sempre. Al desenvolupament d'aquestes, algunes eminències reconegudes s'hi han dedicat a fons. Una de les eines és l'axioma. I l'axioma del qual partim és l'omnipresent existència de la censura. Aquest axioma l'ha deixat establert En Bilbeny. O sigui, l'existència d'aquesta censura, que ell no ha parat d'anar demostrant al llarg de tots el seus estudis.

D'altra banda, la història és, com se sap, una ciència social i, per tant, podem utilitzar, per fer-la avançar, eines diguem-ne metafísiques o essencials. És a dir, les idees i la història d'aquestes idees, la història del pensament. Aquestes eines són tan reals com els nombres naturals. Apliquem-les al fenomen místic. Doncs bé: si es mira, ni que sigui tan sols per sobre, la llarguíssima i intensíssima història de la mística —de la qual en surt no res menys que l'essència europea— es fa impossible de creure el que ens diu la historiografia oficial sobre el seu moment més àlgid: que en sigui protagonista una monja quasi illetrada (recordem «los pedacicos», per exemple). Ramon Llull, el meu filòsof de capçalera, un altre gran místic, ja ens va asseverar que un místic només pot seguir la ciència adquirida, per molta ciència infusa que hagués rebut. No és, doncs, gens versemblant que una monja sense estudis assoleixi arribar al grau més alt de misticisme.

Ara, una cosa són les intencions, primeres o segones, i una altra els resultats.

En fi, torno a la postal que ha motivat aquesta nota. El primer que em va venir al cap va ser relacionar-la amb una informació, que vaig llegir ja fa anys, segons la qual s'havien trobat restes del que havien estat les obres per canalitzar l'aigua cap al monestir de Pedralbes. Van ser descobertes mentre era construïda a la zona la finca d'En Gerard Piqué, el defensa del Barça. Però el text en qüestió fa referència a una cisterna. Si la cisterna porta el nom de la santa, és que aquesta hi va tenir alguna cosa a veure: o bé la va construir o bé la va reformar. Una canalització addicional d'aigua potable que és traslladada d'un lloc a un altre lloc, és lògic pensar trobar-la en un gran edifici, mentre que una cisterna s'omple normalment amb aigua de pluja. O van batejar el pou amb el nom de la santa en senzill homenatge, o potser ho van fer en referència a un motiu retòric freqüent en l'obra mística de Teresa (i per altra banda, en totes?). Sigui com sigui, el nom està ben clar: santa Teresa de Cardona.

Deixem-ho aquí, de moment.

Joan Cassola

Links 1) col·lecció, 2) postal

[1] https://youtu.be/JP5GXMFw5a4